

Lietas Nr. A42833609
Lietas arhīva Nr. SKA-0436-13

SPRIEDUMS
Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2013.gada 5.septembrī

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

senatore D.Mita

senatore J.Briede

senatore V.Krūmiņa

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /V.I./ pieteikumu par Jelgavas cietuma administrācijas faktiskās rīcības atzīšanu par prettiesisku, sakarā ar /V.I./ un leslodzījuma vietu pārvaldes kasācijas sūdzībām par Administratīvās apgabaltiesas 2012.gada 7.decembra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Pieteicējs iesniedza pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā, lūdzot atzīt par prettiesisku Jelgavas cietuma administrācijas faktisko rīcību. Pieteikumā norādīts, ka Jelgavas cietumā:

- 1) nav tikusi nodrošināta pietiekama kameru platība;
- 2) kamerās nav bijusi pietiekama ventilācija un apgaismojums;
- 3) kamerās esošais sanitārais mezgls nav bijis norobežots no pārējās telpas;
- 4) mazgāšanās laiks dušā nav bijis pietiekams;
- 5) pieteicējs ar nolūku turēts kopā ar infekciozām personām;
- 6) cietuma administrācija likusi pieteicējam doties piespiedu pastaigās;
- 7) soda izolatorā pieteicējam nav ticis nodrošināts pienācīgs apģērbs;
- 8) soda izolatora kamerās bijusi ierobežota pieeja higiēnas piederumiem;
- 9) soda izolatora kamerās nav bijušas nodrošinātas pietiekami garas gultas.

[2] Administratīvā rajona tiesa ar 2010.gada 4.oktobra spriedumu pieteikumu daļēji apmierināja:

- 1) atzina par prettiesisku cietuma administrācijas faktisko rīcību, nosakot vienai kamerai mazgāšanās laiku dušā līdz 10 minūtēm;
- 2) noraidīja pieteikumu daļā par pieteicēja turēšanu vienā kamerā ar infekciozām personām;
- 3) atstāja bez izskatīšanas pieteikumu daļā par ventilācijas, apgaismojuma un pienācīga apģērba nenodrošināšanu, sanitārā mezgla nenorobežošanu un kāju dvieļu neizsniegšanu;
- 4) izbeidza tiesvedību lietā daļā par personiskās higiēnas piederumu glabāšanu skapī, soda izolatora kameru gultu garumu un ziņojuma sastādīšanu par atteikšanos doties pastaigā.

[3] Izskatījusi lietu sakarā ar pieteicēja un leslodzījuma vietu pārvaldes apelācijas sūdzībām, Administratīvā apgabaltiesa ar 2012.gada 7.decembra spriedumu pieteikumu daļēji apmierināja:

- 1) atzina par prettiesisku cietuma administrācijas faktisko rīcību, nenodrošinot soda izolatora kamerās Nr./numurs/, Nr./numurs/ un Nr./numurs/pienācīgu platību un gultas garumu, kā arī nenodrošinot dzīvojamā kamerā Nr./numurs/ pienācīgu platību;
- 2) noraidīja pieteikumu daļā par mazgāšanās ilgumu, turēšanu kopā ar infekciozām personām, nenodrošināšanu ar higiēnas piederumiem un sezonai atbilstošu apģērbu, kā arī par piespiedu pastaigām;
- 3) atstāja negrozītu rajona tiesas spriedumu daļā, ar kuru atstāts bez izskatīšanas pieteikums daļā par pietiekama apgaismojuma nenodrošināšanu un sanitārā mezgla nenorobežošanu.

Spriedums pamatots ar tālāk minētajiem argumentiem.

[3.1] Pirmās instances tiesa pamatoti atstāja bez izskatīšanas pieteikumu daļā par pietiekama apgaismojuma nenodrošināšanu un sanitārā mezgla nenorobežošanu, jo pieteicējs nav ievērojis lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtību.

[3.2] Kad pieteicējs uzturējās Jelgavas cietumā, mazgāšanās laiks dušā vienai personai bija ne vairāk kā 10 minūtes. Šāds laiks vispārīgi ir pietiekams. Nav arī pamata uzskatīt, ka pieteicējam būtu liegta iespēja pienācīgi nomazgāties citu viņa norādīto apstākļu dēļ.

[3.3] Pieteicējs ir sūdzējies par to, ka Jelgavas cietumā ir bijis izmitināts kopā ar personām, kuras slimojušas ar AIDS, vīrushepatītu C un tuberkulozi.

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 111.pantā ir noteikts, ka valsts aizsargā cilvēku veselību un garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu.

Pieteicējs uzskata, ka atrašanās vienā kamerā ar infekciozām personām ir pārkāpums pret viņa veselību.

Latvijas Soduzpildes kodeksa 79.pantā noteikts, ka brīvības atņemšanas iestādes administrācija nodrošina iestādē nepieciešamo pasākumu veikšanu infekcijas slimību profilaksei un to apkarošanai gadījumos, kad draud šo slimību izplatīšanās. Notiesātos, kuri ir saslimuši ar tuberkulozi aktīvā formā vai inficējušies ar cilvēka imūndeficīta vīrusu, ārstē speciāli ierīkotās brīvības atņemšanas iestāžu slimnīcās vai slimnīcu nodaļās, kur nodrošināta pastiprināta ārējā apsardze un iekšējā uzraudzība.

Eiropas Padomes Ministru komitejas izstrādātajos leteikumos REC(2006)2 dalībvalstīm par Eiropas cietumu noteikumiem 11.1.apakšpunktā noteikts, ka, sadalot ieslodzītos pa dažādām iestādēm vai režīmiem, cita starpā ir jāņem vērā viņu medicīniskās vajadzības.

Satversmes 91.pantā ir noteikts, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Eiropas Cilvēktiesību konvencija) 14.pantā savukārt noteikts, ka konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana tiek nodrošināta bez jebkādas diskriminācijas.

No minētā tiesiskā regulējuma vispirms izriet, ka visi cilvēki ir vienlīdzīgi. Tādēļ, no vienas puses, nebūtu pamatoti paust atšķirīgu attieksmi pret slimām personām un viņu veselības stāvokļa dēļ izvietot šīs personas atsevišķi no veselām personām. No otras puses, Latvijas Republika ir uzņēmusies arī pienākumu nodrošināt, ka tiek aizsargāta citu personu veselība. Viens no šādiem veselības aizsardzības veidiem ir notiesāto ārstēšana speciāli ierīkotās brīvības atņemšanas iestāžu slimnīcās.

Par notiesātajiem, kuri slimo ar AIDS un vīrushepatītu C, Apvienoto Nāciju Organizācijas Narkotiku un noziedzības birojs ir izstrādājis Metodiskos norādījumus politikas veidotājiem, programmu vadītājiem un ieslodzījuma vietu personālam (turpmāk – metodiskie norādījumi). Tajos izskaidrots, kā apieties ar ieslodzītajiem, kuri slimo ar AIDS un vīrushepatītu C, kādas ir šo slimību izplatīšanās samazināšanas iespējas cietumā (www.unodc.org/documents/balticstates/Library/PrisonSettings/PrisonToolkit/HIVAIDS_in_places_of_detention_Toolkit_LV.pdf).

Metodiskajos norādījumos minēts, ka ir pārliecinoši daudz pierādījumu, ka ar HIV nevar inficēties nevienā no šādiem veidiem: sarokojoties, šķaudot vai klepojot, apmeklējot slimnīcu vai medpunktu, atverot durvis, lietojot kopīgu ēdienu vai ēšanas un dzeršanas piederumus, izmantojot dzeramā ūdens krānus, lietojot tualeti vai dušu, ar odu vai citu kukaiņu kodieniem, strādājot, kontaktējoties vai dzīvojot līdzās ar HIV inficētiem ieslodzītajiem vai darbiniekiem (*metodisko norādījumu 3.lapa*).

Saspīestība, vardarbība, neadekvāts dabīgais apgaismojums un ventilācija, kā arī aizsardzības trūkums pret ekstrēmām klimata apstākļiem ir bieža situācija daudzos pasaules cietumos. Kad šiem apstākļiem pievienojas neadekvāti personīgās higiēnas piederumi, nepilnvērtīgs uzturs, tīra dzeramā ūdens trūkums un nepietiekama veselības aprūpe, risks ieslodzītajiem saslimt ar HIV vai citām infekcijas slimībām paaugstinās tāpat kā paaugstinās ar to saistītā saslimstība un mirstība. Standartam neatbilstoši apstākļi var arī sarežģīt vai iedragāt pieņemto efektīvo mēru realizāciju, kas saistīti ar cietumu personāla reaģēšanu uz HIV. Līdz ar to, lai novērstu HIV izplatīšanos cietumos un nodrošinātu veselības aprūpi ar HIV slimajiem ieslodzītajiem, būtisks un veicinošs faktors ir plašāku pasākumu kopums cietuma apstākļu uzlabošanai. Tāpēc pasākumiem pret HIV izplatīšanos cietumos jā sākas ar profilaktisku uzdevumu veikšanu, kā arī jāietver reformas, kas vērstas uz cietuma apstākļu uzlabošanu (*metodisko norādījumu 12.lapa*).

Pastāv virkne starptautisku instrumentu un līgumu, gan tiesiski saistošu, gan regulējošu, kas tieši attiecas uz HIV izplatību cietumos. Saskaņā ar tiem visām personām, kurām atņemta brīvība, ir tiesības saņemt cieņas pilnu attieksmi un netikt pakļautam cietsirdīgai, nehumānai vai pazemojošai attieksmei vai spīdzināšanai. Ieslodzītie nedrīkst tikt diskriminēti, bet ir jānodrošina viņu nošķiršana, ņemot vērā dzimumu un vecumu, kā arī to, vai viņi ir vai nav notiesāti u.c. (*metodisko norādījumu 13.lapa*).

Lielākā daļa iepriekš minēto pasākumu ne tikai sekmē HIV inficēšanās riska mazināšanos cietumos, bet arī veicina vīrushepatīta C inficēšanās riska krišanos. Tomēr vīrushepatīts C izplatās daudz vienkāršāk nekā HIV, tajā skaitā caur skuvekļu un zobu birstu koplietošanu, tetovēšanu un ķermeņa caurduršanu. Tāpēc ir svarīgi, lai cietumu sistēmas padarītu informāciju par vīrushepatīta C inficēšanās risku pieejamu visiem ieslodzītajiem un personālam, kā arī izglītotu viņus par veidiem, kā samazināt šo risku. Turklāt

ieslodzītajiem jābūt pieejai skuveklīem un zobu birstēm, lai viņiem nebūtu ar tiem jādalās, u.c. (*metodisko norādījumu 92.lapa*).

Pamatojoties uz iepriekš minēto, pieteicēja prasījums atzīt par prettiesisku Jelgavas cietuma faktisko rīcību, turot viņu vienā kamerā ar AIDS un vīrushepatīta C slimniekiem, ir acīmredzami nepamatots, jo slimības esība personai pati par sevi neapdraud citas personas veselību. Slimības izplatība ir atkarīga no daudziem citiem apstākļiem, tajā skaitā no pašu ieslodzīto uzvedības. Tādēļ, ņemot vērā arī paša pieteicēja norādīto informāciju pieteikumā, tiesa nepārbaudīs, vai patiešām pieteicējs atradies vienā kamerā ar šādām personām.

Latvijas Sodū izpildes kodeksā noteikts, ka atsevišķi no pārējiem turamas tikai tās personas, kuras slimo ar tuberkulozi aktīvā formā.

Pieteicējs ir atradies kamerā ar vienu personu, kurai konstatēta tuberkuloze. Pārbaudot minētās personas medicīnisko karti, konstatējams, ka šai personai jau pirms ievietošanas Jelgavas cietumā ir bijusi plaušu tuberkuloze. Šī persona periodiski vērsusies pie ārsta un bijusi apsekota, veiktas analīzes pret tuberkulozi, kas izrādījušās negatīvas. Savukārt, kad diagnoze – tuberkuloze – tika uzstādīta, šī persona vairs neatradās Jelgavas cietumā.

Pamatojoties uz minēto, nav pamatots pieteicēja arguments, ka viņš prettiesiski atradies vienā ieslodzījuma kamerā ar tuberkulozes slimnieku.

[3.4] Atbilstoši Ministru kabineta 2002.gada 19.februāra noteikumu Nr.73 „Brīvības atņemšanas iestāžu iekšējās kārtības noteikumi” (turpmāk – noteikumi Nr.73) 28.punktam soda izolatorā ievietotajiem notiesātajiem bija atļauts ņemt līdz personīgās higiēnas piederumus, taču tos uzglabāja atsevišķā telpā un izsniedza tikai tualetei paredzētajā laikā, pārējā laikā higiēnas piederumus izsniedza pēc pieprasījuma. Šāda kārtība rada neērtības, taču tā nav pazemojoša. Jāņem arī vērā, ka soda izolatora kamerā visu laiku bija pieejams ūdens, turklāt ievietošana soda izolatorā ir īslaicīga – līdz 15 diennaktīm.

[3.5] Gultā, kuras garums ir īsāks par cilvēka garumu, nevar tikt baudīts pilnvērtīgs miegs. Šāda miega trūkums var radīt pastāvīgu nogurumu, sliktu garastāvokli, iedragāt imūnsistēmu, iespējams neradot nervu sistēmu un radīt trauksmes izjūtu. Līdz ar to ieslodzītā nenodrošināšana ar cilvēka augumam atbilstošu gultu ir prettiesiska faktiskā rīcība.

[3.6] Vairāku kameru, kurās tika ievietots pieteicējs, platība bija mazāka par minimālo platību, kuru, piemērojot Eiropas Cilvēktiesību konvenciju, noteikusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Tādējādi ir pieļauts minētās konvencijas pārkāpums.

[3.7] Pieteicēja apgalvojumi par nepienācīgu nodrošināšanu ar apģērbu un piespiedu pastaigām nav pierādīti, tāpēc pieteikums šajā daļā ir noraidāms.

[4] Pieteicējs par Administratīvās apgabaltiesas spriedumu ir iesniedzis kasācijas sūdzību, lūdzot atcelt spriedumu daļā, ar kuru pieteikums daļēji noraidīts. Kasācijas sūdzība pamatota ar tālāk minētajiem argumentiem.

[4.1] Izskatot prasījumu par mazgāšanās laiku, tiesa neņēma vērā, ka 10 minūtēs bija ne tikai jānomazgājas, bet arī jānoģērbjas un jāsaģērbjas. Minētais laiks samazinājās arī tādēļ, ka vienlaikus nevarēja mazgāties visi dušas telpā esošie ieslodzītie, jo puse dušu nedarbojās, savukārt pārējām nebija pietiekama ūdens spiediena. Tiesa arī neņēma vērā, ka soda izolatorā ievietotajiem mazgāšanās laiks bija tikai piecas minūtes un ka nepienācīgās mazgāšanās dēļ pieteicējs slimoja ar galvas matainās daļas iekaisumu. Par minētajiem apstākļiem pieteicējs sūdzējās cietuma administrācijai, taču atbildes nesaņēma.

[4.2] Apstākļi, ka ar HIV nevar inficēties sarokojoties vai citā tamlīdzīgā veidā, nenozīmē, ka atrašanās kamerā ar infekciozu personu neapdraud veselību. Konflikti ieslodzīto starpā bieži vien beidzas ar kautiņiem, kuru rezultātā pastāv iespēja saskarties ar infekciozām asinīm. Turklāt tiesa nepamatoti atzina, ka pieteicējs nav bijis ievietots kamerā ar tuberkulozes slimnieku.

[4.3] Kad pieteicējs atradās soda izolatora kamerā, uzraugs bieži vien neņēma vērā pieteicēja lūgumus izsniegt viņam ārpus kameras glabājamus higiēnas piederumus. Turklāt reizēm, dzirdot pieteicēja klauvēšanu pie kameras durvīm, uzraugs piedraudēja sastādīt ziņojumu par trokšņošanu.

[4.4] Izskatot prasījumu par soda izolatora kamerās esošu gultu garumu, tiesa nepamatoti atzina, ka pieteicējs atradies tikai kamerās Nr./numurs/, Nr./numurs/ un Nr./numurs/. Pieteicējs ir bijis ievietots kamerās Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/ un Nr./numurs/. Nevienu no tām gultas garums nebija pietiekams.

[4.5] Tiesa nepamatoti secināja, ka nav pierādīti pieteicēja apgalvojumi par nepienācīgu nodrošināšanu ar apģērbu.

[4.6] Cietuma administrācija pieteicējam lika doties pastaigā – arī tad, kad viņam nebija laika apstākļiem piemērota apģērba. Turklāt izsniegtais apģērbs bija netīrs un novalkāts.

[4.7] Tiesa nepamatoti nepieņēma pieteicēja iesniegtos pierādījumus.

[4.8] Tiesas sastāvā esošās tiesneses nebija objektīvas.

[4.9] Tiesas sēdes protokolā norādīta nepilnīga un nepareiza informācija.

[5] Kasācijas sūdzību iesniegusi arī ieslodzījuma vietu pārvalde, pārsūdzot spriedumu daļā, ar kuru pieteikums apmierināts. Kasācijas sūdzība pamatota ar tālāk minētajiem argumentiem.

[5.1] Konstatējot soda izolatoru gultu garumu, tiesa pienācīgi nenovērtēja pierādījumus. Turklāt nevar piekrist, ka gulta, kura ir par 6

līdz 16 centimetriem īsāka nekā cilvēka augums, viennozīmīgi traucē pilnvērtīgu miegu. Tiesa arī nenorādīja tiesību normu, saskaņā ar kuru pienācīga izmēra gultas nenodrošināšana uzskatāma par prettiesisku faktisko rīcību.

[5.2] Vērtējot kameru platību, tiesa nepareizi interpretēja terminu „dzīvojamā platība”. Dzīvojamajai platībai pieskaitāma arī platība, kuru aizņem mēbeles un citi priekšmeti. Tādējādi tiesa nepamatoti atzina, ka dzīvojamā kamerā Nr./numurs/ nav bijusi nodrošināta pietiekama platība.

[5.3] Uz soda izolatora kameru platību nav attiecināmas tiesību normas, kuras regulē dzīvojamo kameru platību. Jāņem vērā, ka ievietošana soda izolatorā ir disciplinārsods. Ja soda izolatora kameru režīms un aprīkojums neatšķirtos no uzturēšanās apstākļiem dzīvojamās kamerās, netiktu sasniegts soda mērķis. Līdz ar to tiesa nepamatoti atzina, ka soda izolatora kamerās Nr./numurs/, Nr./numurs/ un Nr./numurs/ nav nodrošināta pienācīga platība.

Motīvu daļa

[6] Izskatāmajā lietā izvērtējams, vai attiecībā uz pieteicēju, kas ir ieslodzījumā esoša persona un sūdzas par apstākļiem ieslodzījuma vietā, ir pārkāpts Satversmes 95.pants.

Satversmes 95.pants paredz, ka valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Šī konstitucionālā norma arī noteic, ka spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Spīdzināšanas, cietsirdīgas un cieņu pazemojošas attieksmes aizliegums ietverts arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pantā.

[7] Kā daudzkārt atzinusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pants atspoguļo vienu no demokrātiskas sabiedrības pamatvērtībām. Tas pilnībā aizliedz cietsirdīgu un pazemojošu izturēšanos neatkarīgi ne no kādiem apstākļiem (*sk., piemēram, 2000.gada 6.aprīļa sprieduma „Labita pret Itāliju” 119.punktu*). Valstij ir jānodrošina, ka persona tiek ieslodzīta tādos apstākļos, kas ir savienojami ar cieņu pret viņa godu, ka veids un metode, kādā tiek īstenots piemērotais līdzeklis, nepakļauj viņu tādām ciešanām vai grūtībām, kas pārsniedz nenovēršamas ciešanas, kas ir raksturīgas ieslodzījumam, un ka, ņemot vērā praktiskās ieslodzījuma prasības, viņa veselība un labklājība ir adekvāti sargāta (*sk., piemēram, 2001.gada 24.jūlija sprieduma lietā „Valašinas pret Lietuvu” 102.punktu*). Lai atbilstu 3.pantam, apiešanās raksturam ir jāsasniedz minimālais bardzības līmenis, kura novērtēšana ir relatīva pēc būtības. Tā ir atkarīga no lietas faktu kopuma un, jo īpaši, no apiešanās rakstura un konteksta, tās izpildes elementiem, ilguma, tās izraisītajām fiziskajām vai psihiskajām sekām, kā arī dažkārt no cietušā dzimuma, vecuma un veselības stāvokļa (*sk., piemēram, 2006.gada 4.maija sprieduma lietā „Kadiķis pret Latviju” 45.punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesas veiktā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.panta interpretācija konsekventi tiek izmantota arī Latvijas administratīvo tiesu praksē un uzskatīta par saskaņīgu ar Satversmes 95.panta saturu (*sk., piemēram, Senāta 2010.Senāta 2010.gada 6.maija sprieduma lietā Nr.SKA-160/2010 18.punktu, 2012.gada 22.jūnija lietā Nr.SKA-219/2012 10.punktu*).

[8] Turpmāk, ņemot vērā iepriekš minētos principus, katra pieteicēja sūdzība par apstākļiem ieslodzījuma vietā tiks analizēta atsevišķi.

I

[9] Apgabaltiesa ir apmierinājusi pieteikumu daļā par nepietiekamu platību kamerā Nr./numurs/ un soda izolatoros. Ieslodzījuma vietu pārvalde nepiekrīt, ka, nosakot dzīvojamo platību, jāņem vērā telpā esošie priekšmeti (galds, gulta, krēsls). Tāpat pārvalde uzskata, ka, ņemot vērā soda izolatora funkciju, prasības pret šīs telpas lielumu var atšķirties.

[10] Ievērojot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pantu, Eiropas Padomes dalībvalstis pieņēma Eiropas konvenciju par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu, kuru ir ratificējusi arī Latvija. Saskaņā ar šo konvenciju nodibinātā Spīdzināšanas novēršanas komiteja vairākkārt savos ikgadējos ziņojumos ir norādījusi uz pārapdzīvotības problēmu Eiropas valstu cietumos (*sk. Otrā vispārējā ziņojuma (par 1991.gadu) 46.punktu, Septītā vispārējā ziņojuma (par 1996.gadu) 12.–15.punktu, Vienpadsmitā vispārējā ziņojuma (par 2000.gadu) 28.punktu, <http://www.cpt.coe.int/en/docs/annual.htm>*). Šajos ziņojumos komiteja atkārtoti norādījusi, ka, ja ieslodzīto skaits būs lielāks, nekā paredzēts attiecīgajā cietumā, tas negatīvi ietekmēs visas attiecīgās iestādes dienestus un aktivitātes, vispārējā dzīves kvalitāte iestādē pazemināsies un, iespējams, pat ļoti būtiski. Vēl jo vairāk – pārpildīts cietums vai tā atsevišķa daļa jau ir necilvēcīgs vai pazemojošs faktors no cilvēka fiziskās eksistences viedokļa. Kad cietums ir pārpildīts, ieslodzītie tiek turēti saspīestos apstākļos, atrašanās šādā cietumā sistemātiski neļauj personai pabūt vienatnē, pieaug spriedze un vardarbība ieslodzīto starpā, kā arī starp ieslodzītajiem un personālu. Pārapdzīvotība nereti sasniedz tādu līmeni, ka apstākļi kļūst necilvēcīgi un pazemojoši. Ieslodzītie bieži dzīvo lielās ietilpības telpās, kur atrodas visas vai arī lielākā daļa sadzīves zonu, kuras ikdienā lieto ieslodzītie – dzīvojamās un guļamās zonas, kā arī sanitārie mezgli. Lielas ietilpības kamerās neizbēgami ieslodzītajiem ikdienas dzīvē nav privātuma. Turklāt pastāv augsts iebiedēšanas un vardarbības risks.

Arī ziņojumos pēc valstu vizītiem regulāri tiek konstatēta cietumu pārapdzīvotības problēma. Latvija un citas valstis ir saņēmušas

Spīdzināšanas novēršanas komitejas ieteikumu daudzvietīgajās kamerās nodrošināt vismaz 4 m² katram ieslodzītajam (*attiecībā uz Latviju sk. 2005.gada 10.maija ziņojuma pēc 2002.gada vizītes 65.punktu, <http://www.cpt.coe.int/documents/lva/2005-08-inf-eng.htm>*).

[11] Pārāpdzīvotība ieslodzījuma vietā var pati par sevi radīt jautājumu par ieslodzījuma apstākļu atbilstību Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pantam (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010.gada 19.oktobra sprieduma lietā „Bazjaks pret Latviju” 110.punktu, iepriekš 7.punktā minētā sprieduma Kadiķa lietā 52.punktu*). Šajā sakarā Eiropas Cilvēktiesību tiesa ne tikai izmanto Spīdzināšanas novēršanas komitejas konstatētos faktus par attiecīgo dalībvalsti, bet arī, iedibinot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.panta standartus, piemēro komitejas ieteikumus.

No Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras izriet, ka gadījumā, ja konstatēts, ka platība uz vienu ieslodzīto ir mazāka par 3 m², tas ir bijis pietiekami konvencijas 3.panta pārkāpuma konstatēšanai. Tajā pašā laikā arī lielāka platība – 3 līdz 4 m² uz vienu ieslodzīto – neizslēdz pārkāpuma konstatēšanu, ņemot vērā ventilācijas un gaismas trūkumu (*sk. 2008.gada 12.jūnija sprieduma lietā „Vlasov pret Krieviju” 81.punktu un tur minētās atsauces uz tiesas judikatūru*). Arī iepriekš minētajā *Bazjaka* lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka pat lietā, kurā kameras izmērs bija 7 m² diviem ieslodzītajiem, tika konstatēts konvencijas 3.panta pārkāpums, saistot to kopā ar apstākli, ka tajā gadījumā netika nodrošināta ventilācija un apgaismojums (*sk. sprieduma 113.punktu un tur minētās atsauces uz tiesas judikatūru*). Tiesa arī atzinusi, ka dzīvojamās telpas trūkums var tikt izvērtēts kopsakarā ar iespējamo kustības brīvību ārpus kameras (*sk. 2005.gada 7.aprīļa sprieduma lietā „Karalevičius pret Lietuvu”, kurā tika konstatēts konvencijas 3.panta pārkāpums, 36.punktu, iepriekš 7.punktā minētā sprieduma Valašinas lietā, kurā netika konstatēts konvencijas 3.panta pārkāpums, 103.punktu*).

[12] Latvijas Sodū izpildes kodeksa 77.panta pirmā daļa attiecībā uz vīriešiem paredz, ka dzīvojamās platības norma cietumos kopmītnu tipa telpās vienam notiesātajam nevar būt mazāka par 2,5 m². Kā secināms no iepriekšējos punktos teiktā, kodeksā minētā minimālā platība neatbilst Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.panta standartam, kā to noteikusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa.

Attiecībā uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi Satversmes tiesa ir tiešā tekstā atzinusi, ka tā ir obligāta attiecībā uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas normu interpretāciju, un šī prakse izmantojama arī attiecīgo Satversmes normu tulkošanai (*sk. 2000.gada 30.augusta sprieduma lietā Nr.2000-03-01 5.punktu*). Līdz ar to Eiropas Cilvēktiesību tiesas secinājumi attiecībā uz telpas platību attiecināmi uz Satversmes 95.panta tvērumu (*sk. arī 2012.gada 22.jūnija lietā Nr.SKA-219/2012 14.punktu*).

Ņemot to vērā, Latvijas Sodū izpildes kodeksa 77.panta pirmā daļa piemērojama tādējādi, lai tā nenonāktu pretrunā ar iepriekš minētajiem Satversmes un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas standartiem par mazāko iespējamo telpas platību katram ieslodzītajam.

[13] Izskatāmajā lietā apgabaltiesa konstatēja Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pantam neatbilstošus apstākļus dzīvojamā kamerā Nr./numurs/. Tiesa konstatēja, ka šīs kameras platība ir 18 m². Maksimālais izvietojamo ieslodzīto skaits ir seši. Pieteicējs izcietā sodu šajā kamerā no 2005.gada 14.novembra līdz 2007.gada 8.oktobrim. Platību pašu par sevi apgabaltiesa atzina par atbilstošu. Kā pārkāpumu veidojošie faktori konstatēta pastaiga vienu reizi dienā uz vienu stundu nepiemērotos (mazos, uz cietuma jumta esošos) pastaigu laukumos, kā arī telpā esošie priekšmeti – galdi, krēsli, tualete –, kas samazina dzīvošanai derīgo platību.

Senāts piekrit apgabaltiesai, ka ārpuskameras aktivitātes ir ņemamas vērā, izvērtējot jautājumu par kameras pārāpdzīvotību. Ja telpa kamerā uz vienu ieslodzīto ir neliela, tad iespēja uzturēties ārpus kameras ir būtiska, lai secinātu, vai ir noticis personas tiesību pārkāpums. Stunda dienā pastaigai ir uzskatāma par niecīgu laiku iepretim pārējām 23 stundām diennaktī, kas jāpavada kamerā. It īpaši, ja ieslodzītajam nav citu ārpuskameras aktivitāšu, piemēram, darbs vai mācības. Kā bieži atzinusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, ārpuskameras aktivitāšu ilgums viena stunda dienā ir faktors, kas pasliktina situāciju ieslodzītajam, kurš pārējo laiku uzturas kamerā bez jebkādam pārvietošanās iespējām (*sk., piemēram, 2012.gada 10.aprīļa sprieduma „Babar Ahmad un citi pret Lielbritāniju” 213.punktu, 2011.gada 27.janvāra sprieduma lietā „Yevgeniy Alekseyenko pret Krieviju” 88.punktu*). Tāpat būtiska ir iespējamo aktivitāšu kvalitatīvā puse, kurai apgabaltiesa pamatoti pievērsa uzmanību. Ja pastaigas laukums ir neliels un pēc būtības nepiemērots pastaigām, tas samazina ieslodzītā iespējas atpūsties un atgūt spēkus (*sk. iepriekš minētā sprieduma Babar Ahmad un citi lietā 214.punktu*).

Tajā pašā laikā nevar apgalvot, ka vienmēr šāds pastaigas laiks un laukuma piemērotība veido tiesību pārkāpumu, apsverot pārāpdzīvotības jautājumu. Būtisks ir kameras izmērs jeb tas, cik daudz telpas personai ir kamerā.

Lai konstatētu tiesību pārkāpumu, ziņām par faktiskajiem apstākļiem ir jābūt precīzām. Tas nepieciešams, lai tiesai nebūtu šaubu par to, vai ir noticis pārkāpums. Izskatāmajā lietā apgabaltiesa ir konstatējusi kameras platību un teorētiski iespējamo izvietojamo skaitu. Tomēr nav konstatēts, vai patiešām pieteicējs visu konstatēto laiku ir pavadījis kamerā vēl ar pieciem cilvēkiem. No sprieduma izriet, ka apgabaltiesa ir pieņēmusi faktu, ka kamerā visu laiku atradušies seši cilvēki. Ar šādu pieņēmumu faktisko apstākļu konstatēšanai nav pietiekami. Tajā pašā laikā šis nav pamats sprieduma atcelšanai, jo pārvalde kasācijas sūdzībā nav izteikusi nekādus iebildumus attiecībā uz minēto apstākli. Respektīvi, pārvalde nav norādījusi, ka apgabaltiesa ir pieļāvusi procesuālus pārkāpumus apstākļu konstatēšanā. Līdz ar to secināms, ka apgabaltiesas secinājumi atbilst faktiskajiem apstākļiem.

Ņemot vērā konstatēto telpas lielumu un ārpuskameras aktivitāšu iespējas, Senāts piekrit apgabaltiesai, ka uzturēšanās apstākļi kamerā Nr./numurs/ ir tādi, kuros nav ievērots cietsirdīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegums. Līdz ar to apgabaltiesa pamatoti konstatēja pieteicēja tiesību pārkāpumu.

[14] Neatbilstošus uzturēšanās apstākļus apgabaltiesa konstatēja arī soda izolatora kamerās Nr./numurs/ (platība 4,6 m²), Nr./numurs/ (platība 3,6 m²) un Nr./numurs/ (platība 3,6 m²). Papildus mazajam kameru izmēram tika konstatēts, ka kamerās bijusi slikta ventilācija. Tika ņemti vērā arī kamerā esošie priekšmeti – nolaižama koka gulta, galds, taburete –, kas samazināja faktiski izmantojamo platību.

Apgabaltiesa konstatējusi, ka pieteicējs laikā no 2007.gada 1.janvāra līdz 2008.gada 7.jūlijam soda izolatorā tika ievietots astoņas reizes uz laiku no 7 līdz 12 diennaktīm. Pieteicējs tika ievietots soda izolatorā arī 2008.gada 16.jūlijā un 2008.gada 3.augustā. Septiņas reizes pieteicējs sodu izcietā izolatorā Nr./numurs/, vienu reizi izolatorā Nr./numurs/, bet divas reizes – izolatorā Nr./numurs/.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē atzīts, ka minimālais vēlamais aizturēšanas kameras izmērs vienai personai ir 7 m² (*sk. iepriekš 7.punktā minētā sprieduma Kadiķa lietā 52.punktu*). Šāds kameras lielums noteikts, ņemot vērā Spīdzināšanas novēršanas komitejas ieteikumus (*sk. 2002.gada 15.jūlija sprieduma lietā „Kalachnikov pret Krieviju” 97.punktu, iepriekš 10.punktā minētā Spīdzināšanas novēršanas komitejas Otrā vispārējā ziņojuma 43.punktu*). Lai gan konkrētajā gadījumā pieteicējs nav ievietots aizturēšanas kamerā, līdzīgi kā Kadiķa lietā, viņš soda izolatora kamerā ievietots īslaicīgi – līdz likumā noteiktajām 15 diennaktīm.

Senāts piekrīt apgabaltiesai, ka minēto soda izolatora kameru izmēri ir neatbilstoši un, ņemot vērā sliktu ventilāciju, tālāk spriedumā minēto par gultu garumu soda izolatora kamerās (*sk. tālāk 27.–30.punktu*), kā arī laiku, kādu pieteicējam nācies pavadīt šādos apstākļos, ir pamats konstatēt pieteicēja tiesību pārkāpumu.

[15] Pārvalde kasācijas sūdzībā iebilst, ka apgabaltiesa ir ņēmusi vērā arī telpā esošos priekšmetus – galdus, krēslus, gultas, sanitāro mezglu.

Vispirms jānorāda, ka jautājumos par kameras izmēru ir norādāma kopējā telpas platība. Attiecīgo platību ņem par pamatu, izvērtējot, vai tā ir pietiekama. Tajā pašā laikā Senāts šādos apgabaltiesas apsvērumos nesaskata neko nepareizu. Proti, tiesas uzdevums ir izvērtēt, kāda platība ieslodzītajam ir konkrētajā kamerā. Jautājums par platības lielumu nav formāls, bet gan izriet no nepieciešamības apsvērt, kādas ir reālās kustību iespējas telpā. Ja kamera, kurā ieslodzītajam ar nelieliem pārtraukumiem ir jāuzturas, ir neliela, tad katrs tajā esošais priekšmets šīs telpas izmantošanu padara vēl mazāku.

II

[16] Pieteicējs ir pārsūdzējis apgabaltiesas spriedumu daļā, kurā pieteikums noraidīts daļā par cietuma rīcību, nenodrošinot mazgāšanos pirtī vai dušā vienu reizi nedēļā.

Strīdus jautājums ir laiks, kas pieteicējam Jelgavas cietumā bijis atvēlēts vienai mazgāšanās reizei. Apgabaltiesa konstatēja, ka mazgāšanās laiks katrai personai bija 10 minūtes. Tiesa atzina, ka šāds laiks ir pietiekams, lai persona pienācīgi nomazgātos, un tiesību pārkāpumu nekonstatēja. Savukārt pieteicēja argumentus, kas apšauba, ka mazgāšanās laiks faktiski bijis 10 minūtes [piemēram, ka 10 minūtēs ietilpa arī ģērbšanās, un to, ka parasti dušas apmeklējuma laikā darbojušās tikai divas vai trīs dušas (kaut gan mazgāties vesti visi seši kamerā esošie ieslodzītie)], atzina par nepierādītiem.

Senāts atzīst par pamatotu apgabaltiesas atzinumu, ka 10 minūtes ir pietiekams laiks, lai nomazgātos. Attiecībā uz pieteicēja izteikto apgalvojumu novērtēšanu Senāts atzīst, ka apgabaltiesa ir pienācīgi izvērtējusi pierādījumus, kas iespēju robežās tai bijuši pieejami. Vairāki pieteicēja apgalvojumi netika pierādīti. No kasācijas sūdzības nav secināms, ka būtu iegūstami vēl kādi pierādījumi. Piemēram, kasācijas sūdzībā pieteicējs norādījis, ka nav saņēmis atbildi no prokuratūras uz savu sūdzību. Nav pierādījumu arī apgalvojumam, ka nepienācīgās mazgāšanās dēļ pieteicējs slimoja ar galvas matainās daļas iekaisumu. Kasācijas sūdzībai pievienotajā Medicīniskās aprūpes un darbības ekspertīzes kvalitātes kontroles inspekcijas 2006.gada 20.janvāra atzinumā ietvertais konstatējums, ka 2006.gadā pieteicējam šāds iekaisums bijis, ir nepietiekams, lai secinātu, ka šādas sekas radītas tieši tādā veidā, kā to apraksta pieteicējs.

[17] Senāts secina, ka pieteicējs iebilst pret veidu, kādā tika nodrošinātas viņa tiesības nomazgāties. Vienlaikus ne no apgabaltiesas sprieduma, ne kasācijas sūdzības neizriet, ka tiesības bijušas liegtas pēc būtības. Ņemot vērā gan apgabaltiesas konstatēto, gan arī pieteicēja kasācijas sūdzības argumentus, Senāts atzīst, ka attiecībā uz mazgāšanās apstākļiem, par kuriem ir runa izskatāmajā lietā, nav sasniegts tāds minimālās bardzības līmenis, kāds nepieciešams, lai konstatētu spīdzināšanas, cietsirdīgas vai pazemojošas izturēšanās aizlieguma pārkāpumu. No lietā konstatētā secināms, ka nav noticis pieteicēja cilvēktiesību pārkāpums.

[18] Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 1.panta trešo daļu administratīvais akts cita starpā ir arī lēmums, kas būtiski ierobežo iestādei īpaši pakļautas personas cilvēktiesības. Iestādes faktiskajai rīcībai ir jāatbilst tām pašām pazīmēm, kurām atbilst administratīvais akts, tikai iestādes faktiskā rīcība ir vērsta uz faktisku, nevis tiesisku seku radīšanu privātpersonai (*sk. Senāta 2006.gada 24.janvāra lēmuma lietā Nr. SKA-110/2006 8.punktu*). Tādējādi, lai administratīvā procesa kārtībā izskatītu lietu par faktisko rīcību pret īpaši pakļautu personu, ir, pirmkārt, jāidentificē cilvēktiesība un, otrkārt, jākonstatē šīs tiesības būtisks ierobežojums (*sk. Senāta 2010.gada 14.jūnija lēmuma lietā Nr. SKA-573/2010 6.punktu*).

Administratīvo tiesu praksē ieslodzījuma vietās esošas personas konsekventi atzītas par īpaši pakļautām personām Administratīvā procesa likuma 1.panta trešās daļas izpratnē (sk. *starp daudziem citiem Senāta 2007.gada 7.novembra lēmumu lietā Nr.SKA-576/2007, Senāta 2010.gada 24.maija lēmumu lietā Nr.SKA-510/2010, Senāta 2012.gada 30.maija lēmumu lietā Nr.SKA-544/2012*).

Saskaņā ar Senāta atzīto būtiskuma kritērijs ir obligāts, lai secinātu, ka lieta vispār ir izskatāma administratīvā procesa kārtībā. Līdz ar to, ja tiesa atzīst, ka nav konstatējams cilvēktiesību ierobežojuma būtiskums, tiesvedība lietā ir izbeidzama (sk. *Senāta 2010.gada 9.jūlija sprieduma lietā Nr.SKA-126/2010 16.punktu*). Lai arī Administratīvā procesa likuma 1.pantā ietvertais būtiskuma kritērijs terminoloģiski atšķiras no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pantā ietilpstošā minimālās bardzības līmeņa kritērija, lietās, kas attiecas uz ieslodzījumā esošajām personām, saturiski tiem nav atšķirības. Proti, ja netiek konstatēts būtisks cilvēktiesību ierobežojums, var secināt, ka nav noticis Satversmes 95.pantā un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3.pantā noteiktais spīdzināšanas un cietsirdīgas un pazemojošas izturēšanās aizlieguma pārkāpums (sk. *Senāta 2013.gada 8.maija lēmuma lietā Nr.SKA-551/2013 7.punktu*).

[19] Iepriekš konstatēts, ka attiecībā uz mazgāšanās laiku lietā nav noticis pieteicēja cilvēktiesību pārkāpums. Līdz ar to pieteikums šajā daļā nav izskatāms administratīvā procesa kārtībā, bet tiesvedība šajā daļā ir izbeidzama, pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 282.panta 1.punktu.

III

[20] Arī pieteikums daļā par pieteicēja atrašanos vienā kamerā ar personām, kuras slimojušas ar AIDS, tuberkulozi un vīrushepatītu C, primāri aplūkojams kontekstā ar spīdzināšanas, cietsirdīgas vai pazemojošas izturēšanās aizliegumu. Proti, ir izvērtējams, vai, ievieojot pieteicēju vienā kamerā ar šādām personām, ir ievērots šis aizliegums.

Senāts atzīst, ka apgabaltiesa ir izvērsti analizējusi jautājumu par infekciozu personu ievietošanu un uzturēšanos ieslodzījuma vietā, kā arī faktiskos apstākļus tieši attiecībā uz pieteicēja gadījumu. Senāts, pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 349.panta ceturto daļu, pievienojas šai argumentācijai, to neatkārtojot (sk. *iepriekš 3.3.punktu*).

[21] Papildus norādāms, ka atbilstoši Spīdzināšanas novēršanas komitejas atziņām personas, kuras slimo ar AIDS, tuberkulozi un vīrushepatītu C, nedrīkst tikt nošķirtas no pārējiem ieslodzītajiem, izņemot gadījumus, kad tas ir absolūti nepieciešams medicīnisku vai citu iemeslu pēc. Komiteja īpaši uzsvērusi, ka nav medicīniska iemesla ieslodzīto nošķiršanai tikai tāpēc, ka viņi ir HIV pozitīvi (sk. *iepriekš 10.punktā minētā Vienpadsmitā vispārējā ziņojuma 31.punktu*).

[22] Ņemot vērā iepriekš minēto, tas vien, ka kamerā ir personas, kuras slimo ar minētajām slimībām, nenozīmē, ka tiek apdraudētas arī citas kamerā esošās personas.

Izskatāmajā lietā pieteicēja apgalvojumi par apdraudējumu ir hipotētiski. Proti, lietā netiek apgalvots, ka pieteicējs būtu saslimis ar kādu no minētajām slimībām. Savukārt pats fakts par atrašanos vienā kamerā ar slimiem ieslodzītajiem nav pamats tiesību pārkāpuma konstatēšanai.

[23] Ņemot vērā, ka šajā pieteikuma daļā nav konstatējams pieteicēja cilvēktiesību pārkāpums (sk. *iepriekš 18. un 19.punktu*), tiesvedība šajā daļā ir izbeidzama, pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 282.panta 1.punktu.

IV

[24] Pieteicējs uzskata, ka viņš, atrodoties soda izolatorā, nav ticis pienācīgi nodrošināts ar higiēnas piederumiem. Tie viņam izsniegti tikai no rīta un vakarā, bet pārējā laikā pieeja tiem bijusi pārlieku ierobežota. Vienlaikus pieteicējs uzsver, ka viņam bijis liegts ņemt līdzīgi higiēnas piederumus soda izolatora kamerā arī pēc tam, kad šo piederumu glabāšana kamerā bija atļauta. Papildus pieteicējs norāda, ka viņa mitrais dvieļis tika glabāts nevēdināmā skapī un ka viņam netika izsniegts kāju dvieļis.

[25] Higiēnas piederumu lietošanu soda izolatorā līdz 2006.gada 3.jūnijam regulēja noteikumi Nr.73. Šo noteikumu 28.punktā bija paredzēts, ka notiesātajiem, kurus ievieto soda izolatorā, atļauts ņemt līdzīgi personīgās higiēnas piederumus – tos uzglabā atsevišķā telpā un izsniedz tikai tualetei paredzētajā laikā. Noteikumus Nr.73 aizstāja Ministru kabineta 2006.gada 30.maija noteikumi Nr.423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” (turpmāk – noteikumi Nr.423). Minēto noteikumu 89.punktā paredzēts, ka notiesātajam, kuru ievieto soda izolatorā, atļauts ņemt līdzīgi personiskās higiēnas piederumus. Tātad kopš 2006.gada 3.jūnija higiēnas piederumus vairs neuzglabā atsevišķā telpā, bet gan ņem līdzīgi soda izolatora kamerā.

Pieteicējs norāda, ka cietuma administrācija viņam neļāva ņemt līdz higiēnas piederumus soda izolatora kamerā līdz pat 2007.gada februārim. To apstiprina tiesībsarga 2007.gada 14.augusta atzinums par 2007.gada martā veikto pārbaudi Jelgavas cietumā. Atzinumā norādīts: higiēnas piederumus tur atsevišķā skapītī ārpus soda izolatora kameras; higiēnas piederumus izsniedz no rīta un vakarā; pēc ieslodzītā pieprasījuma tos var izsniegt arī biežāk.

Apstākli, ka pieteicējam bijis liegts ņemt līdz higiēnas piederumus pēc 2006.gada 3.jūnija, apgabaltiesa nav vērtējusi. Tādējādi ticis pieļauts Administratīvā procesa likuma 154.panta pirmās daļas pārkāpums.

[26] Vērtējot noteikumos Nr.73 paredzēto higiēnas piederumu izsniegšanas kārtību, apgabaltiesa atzina, ka tā ir apgrūtināta, bet ne pazemojoša. Pieteicēja argumentu, ka lūgums izsniegt higiēnas piederumus ne vienmēr tika apmierināts, apgabaltiesa uzskatīja par nenozīmīgu. Izšķirošu nozīmi apgabaltiesa piešķīra apstākļiem, ka soda izolatora kamerā visu laiku bija pieejams ūdens un ka ievietošana soda izolatorā ir īslaicīga. Šādos apstākļos pienācīga higiēnas piederumu neizsniegšana neesot pazemojoša.

Senāts apgabaltiesai nepiekrīt. Tādu higiēnas piederumu kā ziepju un tualetes papīra neizsniegšana ne tikai neļauj nodrošināt higiēnas prasības, bet arī aizskar personas cieņu. Tas, ka cilvēkam ieslodzījumā ir jādzīvo sanitāros apstākļos un jābūt pietiekamām iespējām sevi apkopt, uzturēt savu ķermeni tīru, ir pašsaprotami. Ar šīm vajadzībām ieslodzījumā esošā persona nekādi neatšķiras no pārējiem cilvēkiem. Nespēja apmierināt minētās pamatvajadzības pienācīgā līmenī normālā gadījumā liek justies cilvēkam pazemojoši (sk. Senāta 2010.gada 6.maija sprieduma lietā Nr.SKA-160/2010 18.punktu).

Ievērojot minēto, pieteicēja argumentu par higiēnas piederumu neizsniegšanu nevar uzskatīt par nenozīmīgu. Ja tiktu konstatēts, ka pieteicējam tik tiešām netika izsniegti higiēnas piederumi ikreiz, kad tie bija nepieciešami, būtu pamats atzīt iestādes rīcību par prettiesisku. Citiem vārdiem sakot, higiēnas piederumu izsniegšanas apstākļiem izskatāmajā lietā ir būtiska nozīme. Nenoskaidrojot minētos apstākļus, apgabaltiesa ir pieļāvusi objektīvās izmeklēšanas principa pārkāpumu.

V

[27] Gan pieteicējs, gan pārvalde iebilst apgabaltiesas apsvērumiem par gultām. Abi procesa dalībnieki uzskata, ka ir pārkāpti pierādījumu iegūšanas un novērtēšanas noteikumi, savukārt pārvalde papildus nepiekrīt arī apgabaltiesas secinājumiem par nepietiekami garas gultas ietekmi uz miegu.

[28] Senāts pilnībā pievienojas apgabaltiesas teiktajam, ka gultā, kuras garums ir īsāks par cilvēka garumu, nevar tikt baudīts pilnvērtīgs miegs. Senāts arī izprot pieteicēju, kurš pārāk īso gultu dēļ labprātāk ir izvēlējies gulēt uz grīdas. Līdz ar to pārvaldes iebildumi par nepietiekama gultas garuma negatīvo ietekmi nav pamatoti.

[29] Apgabaltiesa konstatējusi, ka pieteicējs ir atradies soda izolatora kamerās Nr./numurs/, Nr./numurs/ un Nr./numurs/. Šie faktiskie apstākļi konstatēti, pamatojoties uz Olaines cietuma 2012.gada 12.novembra vēstulē norādīto informāciju par pieteicēja ievietošanu soda izolatorā no 2007.gada 1.jūlija līdz 2008.gada 7.jūlijam. Minētā informācija iegūta, pārbaudot pieteicēja personas lietu. Turpretim pieteicējs kasācijas sūdzībā norāda, ka atradies kamerās Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/, Nr./numurs/ un Nr./numurs/.

Pārbaudījis lietas materiālus, Senāts atzīst, ka apgabaltiesa iespēju robežās ir centusies savākt pierādījumus par soda izolatora kamerām, kurās bijis ievietots pieteicējs. Novērtējot savāktos pierādījumus, apgabaltiesa pamatoti atzinusi, ka pieteicējs bijis ievietots kamerās Nr./numurs/, Nr./numurs/ un Nr./numurs/. Senāts nesaskata apgabaltiesas rīcībā objektīvās izmeklēšanas principa pārkāpumu.

[30] Minētā principa pārkāpums nav arī ticis pieļauts, apgabaltiesai uz kamerām Nr./numurs/, Nr./numurs/ un Nr./numurs/ attiecinot tiesībsarga 2010.gada 20.janvāra atzinumu par koka gultu garumu. Pārvalde norāda, ka šajā atzinumā raksturotas tikai astoņas soda izolatora kameras, lai gan tobrīd Jelgavas cietumā bijušas trīspadsmit šādas kameras. Tomēr, tā kā tiesībsargs konstatējis, ka visās pārbaudītajās kamerās gultu garums bijis 1,60–1,70 metri, ar pietiekamu pārliecību var apgalvot, ka šāds gultu garums ir bijis arī pārējās kamerās. Pārvalde kasācijas sūdzībā nav norādījusi uz pierādījumiem, kurus apgabaltiesa nebūtu izvērtējusi un tāpēc nonākusi pie nepareiza secinājuma par gultu faktisko garumu.

VI

[31] Pieteicējs norāda, ka pirms ievietošanas soda izolatorā viņa personiskās drēbes tika aizstātas ar cietuma administrācijas izsniegtajām. Izsniegtās drēbes nepasargāja no aukstuma, turklāt nereti tās bija netīras, saplēstas un neatbilstošas pieteicēja augumam.

[32] Normatīvajos aktos paredzēts, ka notiesātie valkā sezonai atbilstošu personisko apģērbu vai noteikta veida apģērbu (Latvijas Soduzpildes kodeksa 41.panta otrā daļa, noteikumu Nr.73 15.punkts, noteikumu Nr.423 14.punkts). Tomēr ārējos normatīvajos aktos nav īpaši noteikts, kādu apģērbu valkā notiesātie, kuri ievietoti soda izolatorā.

Kādā citā administratīvajā lietā pārvalde ir paskaidrojusi, ka drošības apsvērumu dēļ, lai notiesātajiem nebūtu iespējas ievietot savās personiskajās drēbēs aizliegtus priekšmetus, pirms ievietošanas soda izolatorā viņiem tiek izsniegts noteikta veida apģērbs (sk. *Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 24.jūlija sprieduma lietā Nr.A420569111 1.3.punktu*). Šī pārvaldes sniegtā informācija visumā atbilst pieteicēja paskaidrojumiem.

[33] Apģērbam, kuru cietuma administrācija izsniedz ieslodzītajam, ir jābūt pienācīgam. Tas pirmām kārtām nozīmē, ka apģērbam ir jābūt pietiekamam – tādām, kurš veic savu galveno funkciju pasargāt cilvēku no aukstuma. Pieteicējs paskaidro, ka viņam izsniegtais apģērbs šo funkciju neveica. Minētos paskaidrojumus apstiprina tiesībsarga 2007.gada 14.augusta atzinums. Tajā teikts, ka soda izolatorā ievietotās personas ir sūdzējušās par aukstumu un Tiesībsarga biroja darbinieki arī paši pārliecinājušies, ka soda izolatora telpās ir ļoti vēss.

Otrām kārtām, lai apģērbs būtu pienācīgs, tas nedrīkst aizskart cilvēka cieņu. Proti, tas nedrīkst būt augumam neatbilstošs, pārlieku nonēsāts vai netīrs. Kā norāda pieteicējs, viņam izsniegtais apģērbs vienmēr bijis par mazu. Dažkārt tas bijis netīrs, reizēm saplēsts, nereti bez pogām, bet citkārt aplīpis ar suņa spalvām. Arī šos pieteicēja apgalvojumus lielā mērā apstiprina jau minētais tiesībsarga atzinums, kurā norādīts uz ieslodzīto sūdzībām par nekvalitatīvu apģērbu. Jāņem vērā arī pārvaldes 2007.gada 6.marta izziņā teiktais: ieslodzītajiem paredzētā apģērba un apavu iegādei nav iedalīts finansējums; vajadzības gadījumā ieslodzītajiem tiek izsniegts humānās palīdzības apģērbs un apavi; humānās palīdzības apavu skaits cietumā ir ierobežots.

Tātad nevar piekrist apgabaltiesai, ka pieteicēja apgalvojumi par nepienācīgu apģērbu ir pārāk vispārīgi un ka tie nav pamatoti ar pierādījumiem. Apgabaltiesai bija jānovērtē pieteicēja iesniegtie pierādījumi un nepieciešamības gadījumā pašai jāsavāc papildu pierādījumi.

VII

[34] Pieteicējs sūdzējies par piespiedu pastaigām. Cietuma administrācija sākotnēji esot uzskatījusi, ka ieslodzītajiem ir pienākums doties pastaigās. Ja pieteicējs no pastaigas atteicies, cietuma administrācija sastādījusi ziņojumu par pārkāpumu un uz pastaigas laiku ievietoja viņu īslaicīgās aizturēšanas izolatorā. Cietuma administrācija neesot ņēmusi vērā iemeslus, kuru dēļ pieteicējs atteicies no pastaigas – tostarp, ka ieslodzītajam trūcis sezonai atbilstoša apģērba un apavu. Kā piemēru pieteicējs norāda 2005.gada 11.maija ziņojumu par viņa atteikšanos doties pastaigā. Tajā minēts, ka pieteicējs pieļāvis pārkāpumu, taču nav ņemts vērā, ka pieteicējam nav bijis atbilstoša apģērba, jo tas ticis nodots mazgāšanai. Papildus pieteicējs norāda, ka par piespiedu pastaigām viņš cita starpā sūdzējies Valsts cilvēktiesību birojam. Tas 2006.gada 19.maija vēstulē esot atzinis, ka došanās pastaigā ir ieslodzītā tiesības, nevis pienākums. Pēc šīs vēstules cietuma administrācija pastaigas vairs neesot uzspiedusi.

[35] Izvērtējusi pieteicēja argumentus, apgabaltiesa atzina, ka pastaigas ir ieslodzītā tiesības, nevis pienākums. Vienlaikus apgabaltiesa uzskatīja, ka gadījumā, ja pieteicējs par atteikšanos no pastaigas tika ievietots soda izolatorā, viņam bija tiesības sūdzēties par piemēroto disciplinārsodu katrā konkrētā gadījumā. Tomēr lietā nav ziņu, ka pieteicējs būtu pārsūdzējis kādu no viņam piemērotajiem disciplinārsodiem. Šo iemeslu dēļ apgabaltiesa noraidīja pieteicēja argumentu par piespiedu pastaigām.

[36] No lietas materiāliem pirmšķietami izriet, ka pieteicējs par atteikšanos doties pastaigās nav disciplināri sodīts. Piemēram, kā norādīts pārvaldes 2008.gada 8.augusta vēstulē, 2005.gada 11.maijā par pieteicēja atteikšanos doties pastaigā tika sastādīts ziņojums, taču pieteicējs netika disciplināri sodīts. To apstiprina arī pieteicēja teiktais, ka viņš pastaigu laikā ticis ievietots īslaicīgās aizturēšanas izolatorā, nevis soda izolatorā. Līdz ar to nav pamata apgabaltiesas apsvērumam, ka pieteicējam bija jāpārsūdz piemērotie disciplinārsodi.

[37] Ievērojot minēto, apgabaltiesai ir rūpīgāk jāizvērtē ar piespiedu pastaigām saistītie faktiskie apstākļi – tostarp, vai pieteicējs bez pamatota iemesla turēts īslaicīgās aizturēšanas izolatorā.

VIII

[38] Pieteicēja kasācijas sūdzībā norādīts uz apgabaltiesas pieļautiem procesuāliem pārkāpumiem: tiesas sastāvā esošās tiesneses bija neobjektīvas; tiesa nepamatoti nepieņēma pieteicēja iesniegtos pierādījumus; tiesas sēdes protokolā norādīta nepilnīga un nepareiza informācija.

Iepazīnies ar 2012.gada 13.novembra tiesas sēdes protokolu, tiesas sēdes skaņas ierakstu un protokolam pievienotajām pieteicēja piezīmēm, Senāts secina, ka minētie apgalvojumi ir nepamatoti.

[39] Tiesas sēdes norisi pirmās instances tiesā un apelācijas instances tiesā regulē Administratīvā procesa likuma 24. un 25.nodaļa. Atbilstoši minētajam regulējumam tiesas sēdes sākumā procesa dalībniekiem tiek dota iespēja izteikt lūgumus – tostarp lūgumus par pierādījumu pievienošanu lietas materiāliem (220.pants). Pēc tam sākas lietas izskatīšana pēc būtības (221.pants). Arī šajā posmā procesa dalībnieki var iesniegt savus pierādījumus (234.panta otrā daļa). Kad pārbaudīti pieteiktie pierādījumi, tiesa noskaidro procesa dalībnieku viedokli par iespēju pabeigt lietas izskatīšanu pēc būtības (240.panta pirmā daļa). Ja procesa dalībnieki uzskata, ka lietas izskatīšanu pēc būtības var pabeigt, tālāk seko tiesas debātes (241.pants). Šajā posmā procesa dalībnieki vairs nevar iesniegt pierādījumus. Par to liecina noteikums, ka tiesas debātes drīkst atsaukties tikai uz tiem apstākļiem un pierādījumiem, kuri tikuši pārbaudīti, izskatot lietu pēc būtības (241.panta ceturtdaļa).

[40] Laikā, kad lieta tika izskatīta pēc būtības, pieteicējs iesniedza tiesai tiesībsarga 2010.gada 20.janvāra atzinumu. Kad šā posma noslēgumā tiesa vaicāja, vai pieteicējam ir vēl kas piebilstams (proti, vai viņš vēlas iesniegt vēl kādus pierādījumus), pieteicējs atbildēja noraidoši. Vienlaikus viņš piekrita, ka lietas izskatīšana pēc būtības ir pabeidzama. Taču tiesas debātes pieteicējs tomēr izteica vēlmi pievienot lietas materiāliem vairākus rakstveida pierādījumus. Tiesa šo lūgumu noraidīja, paskaidrojot, ka tiesas debātes jaunu pierādījumu iesniegšana vairs nav pieļaujama. Šāda tiesas rīcība atbilst Administratīvā procesa likuma 241.panta ceturtdaļai.

Ievērojot minēto, nav pamata uzskatīt, ka tiesas atteikšanās pieņemt pierādījumus liecina par tiesas sastāvā esošo tiesnešu neobjektivitāti. Senāts arī nekonstatē, ka tiesneses būtu nepamatoti pārtraukušas pieteicēja paskaidrojumus vai pret viņu rupji izturējušās.

[41] Nevar piekrist arī apgalvojumam, ka tiesas sēdes protokolā ir ietverta nepilnīga un nepareiza informācija. Protokolā nav jāatspoguļo pilnīgi viss tiesas sēdē teiktais, bet gan jānorāda teiktā būtība. Apstāklis, ka protokolā iztrūkst kāds vārds vai teikums, nenozīmē, ka protokols ir nepilnīgs vai nepareizs. Ja procesa dalībnieks uzskata, ka protokolā neminētajai informācijai ir izšķiroša nozīme, viņam ir tiesības par protokolu iesniegt piezīmes. Šīs tiesības ir izmantojis arī pieteicējs.

IX

[42] Attiecībā uz pieteicēja uzturēšanos soda izolatorā šīs lietas ietvaros ir izvērtējami vairāki apstākļi: kameras platība, gultas garums, nepietiekamais apgārbs, higiēnas piederumu izsniegšana. Senāts ir atzinis, ka iespējams, ka katrs apstāklis atsevišķi nerada tādas sekas, lai konstatētu būtisku cilvēktiesību pārkāpumu, bet, aplūkojot tos visus kopā, šāds secinājums ir izdarāms. Persona neizcieš katru no apstākļiem atsevišķi, tā tiek turēta attiecīgajos apstākļos, un visi kopā tie var pārsniegt neizbēgamo ciešanu līmeni, kas ir raksturīgs ieslodzījumam (sk. *Senāta 2010.gada 9.jūlija sprieduma lietā Nr.SKA-126/2010 17.punktu*).

Attiecībā uz kameras platību un gultu garumu Senāts jau atzina apgabaltiesas secinājumu par pārkāpuma esību par pamatotu. Izskatot lietu no jauna un izvērtējot iespējamus pārkāpumus attiecībā uz apgārbi un higiēnas piederumiem, apgabaltiesai šis apstāklis ir jāņem vērā gadījumā, ja pārkāpums netiek konstatēts viens pats. Iespējams, ka kopā ar citiem apstākļiem arī atkārtoti izlemjamie apstākļi rada tiesību pārkāpumu par uzturēšanos soda izolatorā.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta 2. un 3.punktu, 282.panta 1.punktu un 351.pantu, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments

nosprieda

Atcelt Administratīvās apgabaltiesas 2012.gada 7.decembra spriedumu daļā par cietuma administrācijas faktisko rīcību, nenodrošinot ar higiēnas piederumiem un sezonai atbilstošu apgārbi, kā arī par piespiedu pastaigām. Šajā daļā nosūtīt lietu Administratīvajai apgabaltiesai jaunai izskatīšanai.

Atcelt spriedumu un izbeigt tiesvedību lietā daļā par mazgāšanās ilgumu un turēšanu kopā ar infekciozām personām.

Pārējā daļā spriedumu atstāt negrozītu.

Spriedums nav pārsūdzams.

Senatore

D.Mita

Senatore

J.Briede

Senatore

V.Krūmiņa